

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАЎ БЕЛАРУСІ І УПРАўЛЕННЯ ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СНК БССР

№ 12 (535)

Мядзеля, 22 ліпеня 1945 г.

Цана 50 кап.

СЁННЯ ў НУМАРЫ:

- М. Лынькоў. — Нататкі пра падарожжа ў Амерыку (1 стар.).
- А. Кучар. — Дзве пазмы Аркады Куляшова (2 стар.).
- Л. Барак. — Казачнік Піліп Гаспадароў (2 стар.).
- К. Крапіва. — «Млы чалавек» — урывак з камеды (3 стар.).
- М. Модэль. — «Арлекінада» на сцэне (4 стар.).
- Б. Смольскі. — Яшчэ раз аб «Севільскім цырульніку» (4 стар.).
- Вершы М. Лужаніна, К. Кірзенкі і А. Астапенкі.

АБ ПЕСНІ

Наш савецкі народ, народ пераможца хоча спаваць. Кожная новая яркая песня сустракаецца ў масах з захапленнем. Савецкія кампазітары і паэты далі ўжо рад цікавых песень, якія сцяваюцца мільёнамі. Але нямаюць яшчэ паяўляцца і песень лёгкадумных, часамі нават з адценнямі пошласці.

Якія-ж патрабаванні мы высуваем у дачыненні да людзей, што ствараюць песні?

Першае патрабаванне, якое павінна быць высунута ў дачыненні да масавай песні — гэта патрабаванне высокай якасці тэкста.

Звычайна, тут бываюць дзве крайнасці. Або тэкст бывае з агульных лозунгаў і фраз, або сентыментальна-саладкаватым, і ў ім пераважаюць томныя ўспаміны аб чарнавокай, ці заклік да любімай: «чэкай, мой цыцок, едзе твая галубок».

Вядома, ёсць розніца паміж песняй баявой, палітычна-абагульняючай і песняй на лірычна-інтымную тэму.

Але і ад песні палітычна-абагульняючай патрабуецца, каб словы яе былі глыбокімі і стваралі цэльнае ўражанне.

З другога боку, аўтары лірычна-інтымных песень павінны пазбягаць залішняй саладкавасці, сентыментальнай пацуджывасці. Да таго-ж у лірычнай песні апошнім часам усё часцей адраджаецца «образ хлапчыны, нахшталт ухара-купца з старых прымітыўных лубачных песень.

Трэба сказаць, што ў нас, у Беларусі, яшчэ не выявіліся таленавіты аўтары тэкстаў тэлевізійнага аўтарытэту і якасці, якія патрабуюцца ад песні. Бо галоўнае, чаго не церпіць песня, гэта нязнаў і банальных слоў. Цяжка даваць гатовыя рэцэпты, як пісаць тэксты песень розных жанраў, але ва ўсіх ім разе і ў песні на агульную тэму, баявой, заклікальнай, палітычнай, словы павінны быць яркімі, тэкст шчыльным. Часамі песню ўпрыгожвае афарыстычная канцоўка, не аднастайны рытм. Часамі песню ўраतोўвае адна яркая фраза, якая паўтараецца некалькі разоў, часамі пераход у рытм, часамі незвычайная рыфма. Наогул-жа ў тэксце песні абавязкова канкрэтнасць, невялікі сюжэт і красамоўны рэфрэн.

У гэтым сэнсе шмат чаму можна навучыцца ў народнай песні. Народная песня заўсёды канкрэтная. У ёй ёсць невялікі сюжэт, закончаная думка. Сюжэт гэты можа складацца з параўнання дзяўчыны з кветкай або галікай, але і тут ужо ствараецца цэльная наглядная карціна, і думка паслядоўна будзе даведзена да канца. У народнай песні настрой стварае кавалачак пейзажа, які часта ёсць у ёй, і нарэшце — лёгкі і своеасаблівы пераход у рытм, арыгінальная рыфма, нечаканая канцоўка.

Здабыты народнай песні могуць быць пёна выкарыстаны пры стварэнні юмарыстычнай песні.

Але калі нельга нічога прымаць, трэба сказаць аўтарам тэкстаў

беларускіх песень, дык не менш рэзкай крытыцы павінны быць падвергнуты і кампазітары.

На жаль, за выключэннем такіх, як «Бывайце здаровы» і некаторых нешматлікіх другіх, у нас няма яркіх песень, якія б спавадзілі народам.

Праўда, песень па радыё перадаецца нямаюць, але мелодыі іх настолькі невыразныя, што спываць іх не хочацца. Некаторыя кампазітары сцвярджаюць, што даступнасць і лёгкасць мелодыі заўсёды звязана з прымітывам, задалым густам. Але з такой думкай ніяк нельга пагадзіцца.

Праўда, у нас пяер нямаюць песень, лёгкіх для запамінавання, але музыка якіх — гэта набор прымітыўных музычных фраз з розных крыніц. Аднак, гэта не дае падстаў сцвярджаць, што не можа быць створана сапраўды папулярная песня пры адначаснай глыбінні і якасці музыкі.

Беларускія кампазітары часта гавораць, што адсутнасць добрых тэкстаў не дае ім мажлівасці напісаць добрыя песні.

З гэтым можна было-б загадзіць, калі-б не існавала багата літаратурная спадчына Купалы, Багдановіча, Бядулі, творы Якуба Коласа. Чаму-ж на іх тэксты не напісаны яркія творы? Тут вядомы толькі адна-дзве песні на творы Купалы: «Восень» (да рэчы, музыка народная), песня «Партызаны» (кантата Багатырова), «Вечарынка» (муз. Ямпольскага) і некаторыя другія.

Чаму-ж не выкарыстаны вершы Купалы, Коласа, Багдановіча, Бядулі на тэмы кахання, прыроды?

Трэба сказаць, што мала ў нас папулярныя і народная песня. У масах вядомы толькі «Ружак-ветка», «Зялёны дубочка», «Ой, устану», «А ў полі ярыя» і некаторыя другія. А між тым партыі і ўрад аддаюць імат увагі развіццю народнай творчасці. Аб гэтым сведчыць нядаўня алімпіада мастацкай самадзейнасці Беларускай ССР.

Некаторыя нашы кампазітары абмяжоўваюцца тым, што змяняюць два-тры такты ў даўню вядомай мелодыі народнай песні і прыліваюць чэсць гарманізацыі сабе. Так з'явілася па некалькі аўтараў на адну і тую-ж народную песню.

А між тым, зборам і запісам новых народных песень не займаюцца. А тыя песні, што запісаны, застаюцца нявяданымі. Так, у вядомага фалькларыста Р. Р. Шырмы ёсць сотні запісаў цікавейшых народных песень, якія жакаюць публікацыі.

Трэба яшчэ шмат сіл і намаганняў прылажыць для папулярнасці беларускай народнай песні.

Нам патрэбныя песні: маршавыя, заклікальныя, лірычныя, рамасавыя, сатырычныя, юмарыстычныя і другія. Калі справа ідзе аб тэкстах, трэба падняць усю нашу пазычыную спадчыну і выбраць лепшае для напісання песень, трэба заахвочваць нашых паэтаў пісаць тэксты новых песень. У сваю чаргу, кампазітары павінны больш сур'ёзна падыходзіць да справы напісання музыкі на гэтыя тэксты.

У рэпертуарнай камісіі

На пасяджэннях музычнай рэпертуарнай камісіі па Упраўленні па справах мастацтва пры СНК БССР у ліпені былі разгледжаны маршы для духоўных аркестраў — Я. Цікоцкага, С. Палонскага, М. Алядава, П. Падкавырава і песні — С. Палонскага, Я. Яфімава, П. Падкавырава, прысвечаныя перамозе. Быў праслуханы струнный квартэт у 4-х частках Д. Лукаса.

У абмеркаванні прынялі ўдзел: А. Багатыроў, Я. Цікоцкі, М. Алядаў, В. Міхайчык, М. Шнейдэрман і работнікі філармоніі, тэатра оперы і балета, Упраўлення па справах мастацтва.

АЗНАЙМЛЕННЕ З ОПЕРАЙ „КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКІ“

У ліпені Саюз савецкіх кампазітараў БССР наладжвае праслухоўванне двух актаў оперы «Кастусь Каліноўскі» (музыка Д. Лукаса, лібрэта М. Клімовіча) у канцэртным выкананні. Прэмуі ўдзел артысты — Р. Млодэк, А. Арсека, В. Фурс, Ул. Таланкі, Ю. Матраеў і канцэртмайстар тэатра оперы і балета п'яніст А. Жэмер.

Канцэрты для дэмабілізаваных

Дом народнай творчасці Мінскай абласці ў ліпені месіць правіць звыш дзесяць канцэртаў для дэмабілізаваных п'яніст Чырвонай Арміі.

Перад пераможцамі выступілі дзесяць удзельніц мастацкай самадзейнасці дзіцячых дамоў № 7 і № 11.

Песні спявалі — Дзвіншчына, Кідаў, Гарэлік, Ройтман, Маеўская, Баранав, Жэлюцкі, Чарнышук, Сагайдак, Закрэжэўская, Завадскі.

Танцавальныя калектывы выкапалі беларускія народныя танцы «Юрочка».

Вершы і аповяданні чыталі — Лядзіка, Сухамілінская, Мухін, Малько.

Выступілі таксама харавыя і музычныя гурты.

Слэўныя войны з захапленнем слухалі беларускія народныя песні, класічныя раманы, творы савецкіх кампазітараў і шчыра адкавалі ўдзельнікам за звыштоўнае канцэртнае.

Дапамога старэйшага тэатра маладому таленту

Старэйшы ў БССР драматычны тэатр імя Янкі Купалы сістэматычна дапамагае маладым тэатральным талентам.

Рэжысёр Л. Рахленка паставіў у Палескім абласным тэатры камедыю К. Крапыні «Хо смясцана апошні». Аформіў паставіў мастак І. Ушакоў. Гэта ёсць канкрэтная дапамога зноў арганізаваным перыферыйным тэатрам.

Трэба, каб нашыя вядомыя рэжысёры і артысты часцей наведалі маладыя калектывы і, апрача паставіў спектаклю, чыталі-б лекцыі па акторскаму майстэрству, што значна павышала-б культурны ўзровень маладых акцораў.

На гастролі ў Мінск

У канцы ліпеня ў памяшканні Дома Чырвонай Арміі імя Вяршышчава пачае свае гастролі Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР. Ён пакажа спектаклі — «Сустрэча ў цемры» Ф. Кнорэ, «Замушнік паўнак» А. Грыбавава, Шахаўскага і Хмяльніцкага, «Тры сястры» А. Чэхава, «Дваццаціга тысяч» В. Шксіра.

У часе гастроліў будзе вышуканы і паказаны сталінам гледаць спектакль «Крэўльскія куранты» М. Пагойдзіна. У ролі Леніна выступіць Д. Арлоў.

Палескі ансамбль

Палескі ансамбль ансамбль Беларускай народнай песні і танца, пад кіраўніцтвам Н. Сакалоўскага, у ліпені і жніўні правядзе некалькі канцэртаў у Мінску. У яго рэпертуары літаратурныя кампазіцыі «Вяселе Ціроцкі», «Дажынікі» і шмат беларускіх народных песень. Палескі ансамбль гастроліруе па Магілёўшчыне.

ПЕРШЫ СПЕКТАКЛЬ

Пасля чатырохгадовага перапынку Гомельскі абласны драматычны тэатр паказаў першы спектакль. З поспехам прайшла прэ'ера камедыі «Ліўня» драматурга Мэісэ і Энжэкі.

Палескі ансамбль ансамбль Беларускай народнай песні і танца, пад кіраўніцтвам Н. Сакалоўскага, у ліпені і жніўні правядзе некалькі канцэртаў у Мінску. У яго рэпертуары літаратурныя кампазіцыі «Вяселе Ціроцкі», «Дажынікі» і шмат беларускіх народных песень. Палескі ансамбль гастроліруе па Магілёўшчыне.

Пасля чатырохгадовага перапынку Гомельскі абласны драматычны тэатр паказаў першы спектакль. З поспехам прайшла прэ'ера камедыі «Ліўня» драматурга Мэісэ і Энжэкі.

Палескі ансамбль ансамбль Беларускай народнай песні і танца, пад кіраўніцтвам Н. Сакалоўскага, у ліпені і жніўні правядзе некалькі канцэртаў у Мінску. У яго рэпертуары літаратурныя кампазіцыі «Вяселе Ціроцкі», «Дажынікі» і шмат беларускіх народных песень. Палескі ансамбль гастроліруе па Магілёўшчыне.

Палескі ансамбль ансамбль Беларускай народнай песні і танца, пад кіраўніцтвам Н. Сакалоўскага, у ліпені і жніўні правядзе некалькі канцэртаў у Мінску. У яго рэпертуары літаратурныя кампазіцыі «Вяселе Ціроцкі», «Дажынікі» і шмат беларускіх народных песень. Палескі ансамбль гастроліруе па Магілёўшчыне.

Старшыня Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі М. Лынькоў, які гэтымі днямі вярнуўся з п'ездкі ў Сан-Францыска, сядзіць паміж іх. На здымку (злева направа): П. Пестрак, К. Кірзенка, А. Куляшоў, А. Валевіч, М. Лынькоў, А. Кучар, М. Лужаніна, П. Броўка, М. Танк і П. Глебца.

Нататкі пра падарожжа ў Амерыку

Міхась Лынькоў.

Калі я думаю аб амерыканскім мастацтве, яго асаблівасцях, яго характары, мне чамусці ўспамінаецца і амерыканскі доллар. І хача на гэтым доллар і адзначэнні сымвал свабоды, але якой-небудзь асаблівасці свабоды ці незалежнасці амерыканскага мастацтва ад гэтага самага долара я не збываюся. Вельмі ўжо задуха цяне сэрца доллар на ўсе правы мастацтва, цяне так, што часта робіць нежывым, выхадзіць яго жыццую душу, і яно вымушана часам — і ў літаральным і ў пераносным сэнсе — саступіць дарогу перад звычайным рамесніцтвам.

Калі мы прыхалі ў Сан-Францыска, да нас часта заходзілі два мастакі — муж і жонка. Яны адрамантавалі партрэтныя, звышшчы, адны, што пры жададні могуць пісаць і пейзажы. Мне адразу здзіўліў гэты кантраст іх выкладу, іх адзення, іх абутку з агульным, даволі высокім узроўнем матэрыяльнага добрабыту амерыканцаў. На іх былі лавыя пацяртыя кашымі з яркімі сілкімі неадназначнага рамонту, нехлмыжныя чаравікі, гатовыя ад «папавіс кашы», не досыць скаржыя каўчэркі і г. д. Самыя звычайныя беднасці выгледалі з кожнай праўда, даскавала замаскаванай, лапіны на рукаве п'іджака, з вельмі хліпкі, хліп і налісаваных да сонечнага бляску чаравікаў. Гэтая беднасць скаваліла ў іх навоўзнах, у іх гутарках, ва ўсім іх абліччы. Мы тактоўна зпыталіся аб умовах жыцця, аб заробку, аб кватэры, аб іхніх дзелях.

— Дзе вы былі, каб мы мелі дзельце? — даволі сумна адказала нам гэтая пара. — Тут самім пракарміцца — дай божа... Жывіце ў нас не ў пашане, карціны купляюцца рэдка, а калі і купляюць, так танна...

Праўда, і работы гэтых мастакоў былі ўжо нявядомы. Партрэты, якія спрабавалі іны пісаць з нашых дэлегатаў, не маглі задаволіць самага неамагальнага спажыўца, хача паважання мастакі і намагаліся дасягнуць нам, што іхныя творы непераўладна сцэна дэўры мастацтва, што яны наўмысна так пішуць, як прадстаўнікі п'эзіі п'яні і мастацтва. Навікі «п'яні», зразумела, нас не задаволялі і мы павінны былі развітацца з мастакам.

Спаачатку мы думалі, што гэтая пара мастакоў заробіла мала таву, што яны не маюць належных зноўнаўсцей, што яны проста нудны. Але справа абставяла проту глыбей. Мы сустракаліся потым з мастакімі, якія мелі нядрэўныя работы, нават вядомыя работы, але і гэтыя людзі прамушны былі займацца справай, што мелі да мастацтва вельмі даўжае дачыненне. Ады заняліся ў чардэжным бюро, другія працавалі ў спецыяльных канторах па дэкарэацыйнаму афармленню кватэр, магазінаў, трэція выконвалі якія-небудзь выпадковыя работы. Мастакоў, якія-б жылі толькі мастацтвам і з мастацтва, мы не сустракалі.

Я не кажу тут аб мастаках-графіках, спецыялістах па рэкламе ў газетках, у часопісах, аб мастаках, якія спецыялізаваліся па насленных і дарожных рэкламах, па афармленню магазінаў, кватэр, вітрын, па афармленню этыкетак, упакоўкі тавараў і г. д. Але якой-бы дасціпнай і арыгінальнай, спадучай часам з вольнай выдумкай, ні была-б гэтая праца, усё-ж люблю рэкламу па іна, на якія-небудзь патэнцыйныя выдбы мастацтвам не называю.

Трыляюць доўгія работы па афармленню мастацкай літаратуры, чытацкай, дзіцячай кнігі. Маю на ўвазе і вольнае афармленне кнігі і шмат-колерныя ілюстрацыі ўнутры. Нас, савецкіх людзей, вельмі ўразіла спачатку амаль што поўная адсутнасць тэатральнага жыцця ў Сан-Францыска, горадзе, які налічвае калі мільёна жыхароў, а калі прыняць пад увагу насельніцтва гарадоў Окленда і Бэрдлі, якія знаходзяцца тут-жа, за які-небудзь дзесятак кіламетраў на

другім беразе затокі, дык жыхароў нябярэцца мільёны паўтары, калі не больш. І вось у гэтым буйным горадзе вы не знайдзеце ніводнага драматычнага тэатра. Часам наваздаюць тым ці іншым драматычным трупам, гастроліруюць у буйнейшых залах горада і едуць далей. Сваёго тэатра няма. Існуе вельмі добры і ўмястоўны будынак тэатра оперы і балета, але сваёй трупы тэатр не мае і карыстаецца паслугамі гастрольных груп. Існуюць сям'ята оперныя студыі, часам наладжваюць паставіўку той ці іншай оперы ў канцэртным выкананні і то адурука.

Зрэдку адбываюцца канцэрты ў вялікіх залах. Не ведаю, як наведваліся гэтыя канцэрты ў другія часы, але калі яны наладжваліся ў гонар нашых дэлегатаў, злы былі перапоўнены, ягледзіны на даволі высокіх п'яні на бістах. Кр'валі канцэртнамі вопытнымі музыкантамі, выкананне было нядрэўным. У залах налічвалася больш чым па дзесятку тысяч слухачоў. Магчыма, што найбольш у зале савецкіх дэлегатаў спрыяла вялікаму напльму народа на канцэрты. Выконваліся больш за ўсё творы нашых кампазітараў — класікаў і павольна творы сучасных музыкантаў.

Калі мы спрабавалі высветліць прычыны адстацы, ці правільнай занадбанасці тэатральнага жыцця ў Сан-Францыска і ў другіх гарадах, то гэтыя прычыны аказаліся вельмі протымі. Нам казалі: тэатр, як камерцыйнае прадпрыемства, не прыбытковы, не рэнтабельны.

Ёсць затое ў Амерыцы адан від мастацтва, які глыбока ўкараніўся ў жыццё і побит амерыканца. Гэта — кіно. Уно зямліна для слухача і гледача і оперы і балета, і драмы, і камедыі, і канцэрт, і ўсеікія другія віды мастацтва. Што можна сказаць аб сучаснай амерыканскай кінематаграфіі, не прадукцыі? Яна самая рознастайная па сваёму характару, па ідэйнаму зместу, па афармленню. З тэхнічнага боку — гэта даскавальныя фільмы, беззаганная ў сэнсе здымак, колераў, гуку, незалежна ад таго, ці гэта поўнаметражныя драмы, камедыі, гістарычныя эпіпеі ці кароценькія мультыплікацыі альбо хроніка. Што датычыцца ідэйнага зместу, то тут ужо значна стракатаць. Разам з добрай карцінай, поўнай глыбокага і хвалюючага зместу, трапляюцца дзесяткі нічмыных п'этушак, фільмы вышукваюцца ў Голівудзе, у трох буйнейшых фірмах-кіностудыях і ў дзесятках драбейшых. Эпізядычна паяўляюцца зусім выпадковыя «фільмы». Сабіраюцца пара, другія спраўных бізнесменаў, спыч агульнымі сіламі якія-небудзь сцэнарыі, наймае на месца, не паўтара адмысловае памяшканне студыі і выпускае «скарэнымі метадамі» карціну. Яшчэ яна не гатовая, яшчэ яна «абсыхае», а ў гатовай на ўсеікія паслугі прэсе ўжо грывіць крыкліва і мітусліва рэклама аб новым «бывіку». Зразумела, што падобныя «фільмы» не маюць ні якафікацыйных артыстаў, ні добрых майстэраў, і аб якасці іх прадукцыі казача не прыходзіцца. Але-ж кожнаму хочацца пасягдзіцца «бывіку», рэклама грывіць, робіць сваю справу, і паважання «дзедчы мастацтва» не астаюцца, як гаворыцца, у накладе. Сёе-тое, і да слова кажуць, не малое, перападае ў іхную пражэўрліваю кішэню. Дарчы, гэтая апражэўрліваю пагоза за долларам характэрна не леныя пагоза за долларам характэрна не толькі для падобных прайдзісетаў. Не так даўно некаторыя фінасансавыя дзеятцы Амерыкі наважыліся заробіць на графійных нацысцкіх фільмах, выведзеных з Германіі. Ужо абвешчаны быў аўкцыён для буйнейшых кінопракатычнах на манопольнае права выпуску фашысцкіх агітак на экраны Амерыкі. У пагоні за сенсацыяй і буйным прыбыткам прадпрыемцы рыхтаваліся ча-

ставіць амерыканскага гледача сто-процэнтнай фашысцкай прапагандай. І толькі шматлікія пратэсты грамадскі і прагрэсўнай прэсы спынілі гэтую неразумную і па сутнасці злачыную здыму.

Некалькі слоў аб гарадскіх кіно-тэатрах. Іх налічваецца многа, на буйнейшых вуліцах яны трапляюцца амаль што ў кожным квартале. Кожны тэатр, зразумела, канкуруе з другім. Ад-сюль — самыя крыклівыя віды рэкламы і светавой, і гукавой, і ўскай ішпай, Залы ўмястоўныя, звычайна ў два ярусы. На верхнім ярусе можна куріць. Уваход і выхад з тэатра ў любую хвіліну. У зале чырвоны паўмарок, бо на столі геральдычныя лямпы, якія ніколі не перыкажваюць экрану.

Прасторыма, утуліцца кірэспі. Палло-га абта дэманіам, каб не было залішняга стугату ад ног наведвальнікаў. Да рэчы, падлога гэта заўсёды збуджана на недакурмакі, агрызкім сандвічам, пацёккамі з-пад архаў, працананымі ці працёккамі, прагледжанымі газетамі і іншым смеццем. Кожны тэатр па-своёму будзе сваю праграму. Сясе цягнецца звычайна галзіны чатыры, і то і больш. Звычайна паказваецца якая-небудзь драма, потым камедыя, альбо лёгкая любімая меладрама. Астатні час запаўняецца альбо якой злободзёнай агіткай, альбо хронікай, ці мульты-плікатам. Некаторыя тэатры пускаяць на даве карціны, антракт паміж імі запаўняюцца альбо лёгкай эстрадой, альбо скакам герсе. Эстрадная нумары не вылучаюцца асаблівай дасціпнасцю і бляскам. Банальныя, часам скаб-рэўныя жарты, пашываты юмар. Праўда, зрэдку трапляюцца удалы імітатары, якія трапіна высмеваюць парадкі ў кафетэрыях, у грамадскіх установах, у розных бюро на сэрвісу.

У павольных кінотэатрах эстрада за-мяняецца адным з відозішчых, які но-сіць назву бурлеска. Бурлеска на эстрадзе амерыканскага кінотэатра не мае, зразумела, ніякага дачынення ні да п'эзіі, ні да харэаграфічнага мастацтва, хача мы тут і маем некаторыя аддалёныя падобнасці да скоўка. Гэта ўжо і не жарт і не забаўка, а вельмі і вельмі непрыгляднае відозішча, якое не робіць гонару амерыканскай эстрады.

З прагледжаных намі фільмаў запамінацца да іодзестка карціны. Сярод іх — мастацкая карціна «Партрэт Дорыяна» на аднаіменнаму раману Оскара Уайльда, фільм «Мой пілот» аб амерыканскіх лётчыках на Ціха-акеанскім фронце, фільм аб адным з вынаходнікаў-авіятараў, фільм аб вуочны медыкам-прэпаратарах, дэтактыўны фільм аб прыгожым амерыканскім лётчыку, якія трапілі ў іменны палон, фільм аб Шанэі і некалькі другіх. Астатнія фільмы — любімыя мела-драмы з абязжыванымі шчаслівымі фіна-ламі і бласкочыя серыі каўбойскіх карцін, падобных адна на другую, як даве кроплі вады. Шалёныя гонкі на конях, каўбойскія скокі, бешбашаныя страліныя з м'ясталеў, адан герой — злодзей, другі — дэбрайдзіны выратоў-ца, добрай парцыя каўбойскай экзоты-кі — вось змест гэтых карцін, якія цяжка адрозніць адну ад другой і яшчэ цяжка запамінаць. Ёсць спецыяль-ныя кінотэатры, у якіх ідзе выключна толькі ў гэты каўбойскай піратышкі і мільгаценне конскіх падкоў і хвастоў.

Праўда, кінотэатры гэтыя другаразрядныя, для зусім ужо непатрабавальнага гледача.

Мы пабывалі ў Голівудзе, у гэтым сэрцы амерыканскага кінопрамысловаці. Тут вышукваюцца сотні кінофільмаў. Тут сконцэнтраваны ўсе найлепшыя сілы артыстаў, сцэнарыстаў, рэжысёры і ўсіх іншых працаўнікоў кіно. Тут свае кампазітары, свае мастакі, свае за-конадаўцы мод. Але аб усіх гэтым мы раскажам як-небудзь другім разам.

Беларускі тэатральны інстытут

У адпаведнасці з пастановай Саўваркома СССР у гэтым годзе ў Мінску адкрыецца Дзяржаўны тэатральны інстытут БССР. У 1945-46 навучальным годзе будзе толькі актёрскі факультэт, а ў 1946-47 навучальным годзе адкрыцца і рэжысёрскі факультэт.

На першым курсе актёрскага факультэта будзе навучацца 90 студэнтаў.

ВЕРШЫ МАКСІМА ТАНКА НА ПОЛЬСКАЙ МОВЕ

Дзве паэмы Аркадзя Куляшова

I. „Сцяг брыгады“

За апошні час у нашай паэзіі выяўляюцца творы, якія разлічаны больш на густы сентыментальны, або лірычны дэманштрацыі, чым на шырокае пласты прорада, які выяўляў і змагаўся за перамогу. У гэтых творах рэалістычнасць малюецца ў ружовых колерах і за ідэал лічыцца жыццё з патэфонамі і танцапляскамі, адным чынам тое, што гэтыя паэты ўкладваюць у паніжэ „прыгожае жыццё“.

У такіх творах спяваецца пра „кланчаны“, які на паланачцы „святлічкі“ вядзе пра каханне, даючы ўспаміны аб любімай, што шчыра была толькі тады, калі „душой валодала цела“.

Такія творы, мяккія і зэтрады пад джаз-аркестр, часамі карыстаюцца нават значным поспехам, але тым не менш, яны не могуць прэзентаваць быць помнікамі нашай эпохі.

Жыццё пачае трымаць, борацьбы, руху наперад у дзесяцігоддзі, выключнае паніжэ „прыгожае жыццё“. Можна зразумець жыццё асэнсаванае, жыццё свабоднае ад гандлярскіх і капіталістычных лапцюгоў, ад спекуляцый перакананымі. Але сюды ніяк не падыходзіць мішчэскае азначэнне „прыгожае жыццё“. Чалавек, скажам, адчувае сябе шчаслівым, жывучы на зямлі бацькоў і дзядоў, сярэд ролі прыроды, ведаючы, што дзеці яго не будуць заходзіць ад голаду на крывавае дарогі вайны.

На шчасце, беларуская савецкая літаратура ў асобе лепшых прадстаўнікоў не ідзе па шляху гэтых дрэнных узораў.

У беларускай паэзіі заўсёды былі вельмі моцны дэмакратычныя струмені. Нашы паэты, бадай заўсёды, шлі па шляху грамадзянскай лірыкі Нікрасава, Шаўчэнка, Млякоўскага. Праўда, наступнае традыцыйнае грамадзянскае лірыка таксама не ўладае разумець прышчэпана. Нельга думаць так, быццам аўтары верылі аб „прыгожым жыццё“ лічыць пра чалавечыя лапцюгі, а нашы паэты займаюцца нуднымі сацыялагічнымі разважаннямі.

Наавадарот, у паэту глыбокай сацыяльнай накіраванасці па-спраўдзімаму, а не лёгкадушна-джазаваму, паказваюцца самыя складаныя чалавечыя адносіны: каханне, дачыненне да прыроды, даюцца найглыбейшыя, далікатейшыя адценні душэўных перажыванняў.

Лепшым узорам такой паэзіі з’яўляецца паэма Аркадзя Куляшова „Сцяг брыгады“. У паэме „Сцяг брыгады“ раскрыта складаны духоўны свет людзей, якім суджана праціць праз выпрабаванні вайны.

Тры, ушалелыя з разбітае брыгады, савецкія воіны нясуць праз фронт сцяг свабоды часці. Адзін з іх хацеў знайсці свабоду ад цяжкага вайны ў каханні, але каханую яго павесілі немцы, а яго, адрадынка, застрэлі таварышы. Глыбока трагічная сітуацыя раскрыта і ў другой карціне. Бацька іма сваёй волі выдае дачку за нялюблага ёй чалавека і сам іграе на скрыпцы на гэтым вяселлі. Пачуццё патрыятызма праяўляецца з вельмі рэальнай сілай у савецкіх людзей: стары леснік, рызкуючы жыццём, хавае байцоў у сябе на хутары. Алесь Рыбка бачыць на дароце годнага свайго сына, і не мае права прызнацца, што ён яго бацька.

Аркадзь Куляшоў піша аб трагедыі нашых адступленняў з Беларусі і аб няўхільнасці зварота на родную зямлю. Радкі яго паэмы гукаць, як рытм марскога адляўе. Яны разам з сабою нясуць усё далей і далей на ўсход герояў паэмы. Але так, як няўхільна зварот да берагоў марскіх хваляў пасля адляўе, так няўхільна і зварот герояў на радзіму. Аркадзь Куляшоў не прыродзіць надзвычайных довадаў, чаму наш зварот на пеланітую ворагам зямлю няўхільна. Аргументы паэты складаны, простыя і пераканаўчыя: нам няма жыцця без гэтай зямлі — значыцца мы мусім сюды вярнуцца і вернацца. І гэта падвержана ў сваёсвабоднай форме ў вершы „Над брайкай магілай“. Там пра мёртвых сказана:

Але просіць іх вочы хоць жменьку палескага жыру.
Паэт паказвае такую елінасць сваёй герояў, з роднай прыродай, што іх нельга ніяк адарваць ад яе.

Зямля, па якой ідуць тры байцы — гэта і казачная і рэальная беларуская зямля. Самае цудоўнае ў паэме Куляшова — гэта натуральны пераход ад рэалістычнасці да казкі і надварот.

Вось, з паэтам, які жывыя, размаўляюць драўляны сцяг конь і лялька дачкі. Вось ён сам звяртаецца да руды:

Што-ж, прыймай нас, руды,
І вядзі на вадзе нас далёка,
І кустамі з бакоў засланяй
Ад німецкага вока.
Камісары нясець мы, і ты
Так зрабі, каб ён выжыў.
Каб гусейнічы стаў кусты,
Каб раслі яны вышэй.

Меле жа ір і гаворку вядзе,
Не спяне работы
Бескляночны руды.
На вадзе
Ціха хлюпаюць боты.

Часамі палібавства свае зямлі да кавачнай аўтар падкрэслівае пачаткам апавядання ў стылі казкі:

Жыў лявскі са свабоднага
Калі завады ціхай.
Гэта-жа натуральна, як з рудам,
Размаўляе аўтар з вавёркай:

Што ты скажаш, вавёрка?
Хіба я не прайшоў
Край, з маленства мне любі.
І не бачыў я жлобінскі роў —
Закананыя трупы?
Там дзвеш, там бацькоў і жанок
Заканалі жывымі.
Добры жоўты пясоч
Варушаўся над ім.
Можна ён і цяпер
Там варушаўся?
Чуеш, вавёрка,
Я пятаю ў цябе,
Хіба гэта не горка?

Хіба слухаць нямецкія маршы
І песні не горка?
Ці па любай зямлі, ці на Марсе
Ідзем мы, вавёрка?
Елінасць герояў Куляшова з вялікай маці-прыродай усяляе ў чытача веру, што няма ім жыцця без сваёй зямлі, што яны могуць памёрці толькі разам са смерцю роднай зямлі.

Сама зямля, яе ракі і дэры дакараюць людзей за тое, што яны далі ворагу запаліцца яе. Вось што чую ў родных месцах герояў паэмы Алесь Рыбка:

Ад рачной,
Ад азёрнай вяды
Чую ўсюды адказ адзін:
Ты — не Рыбка, палыч...
Да іх патрэбні лепшы доўга гэты
Знітанасці аўтар з родным краем, не прырадаў, як асэнсаванне самога сябе ў першых двух радках паэмы:

Як ад роднай галінкі лубовы лістоў
Адарваны,
Родны Мінск я пакінуў нямецкай
Бамбэжжаю гнямі.
Гэта аднаццаць з прыроды вельмі дапамагае Куляшоў у стварэнні ўражання пэўнасці часу, дынамічнасці сюжэта. З некалькіх радкоў вынікае, быццам прайшоў значны час.

Над прывыклі перадаваць,
Над дэзглю перастуць,
Палтавы з тонкай гаць на гаць
І дубам з рук у рукі.

Гэтая сваёсвабодная эстафета стварэе ўражанне, што людзі рухаюцца, ідуць усё далей і далей.

А вось чатыры радкі, якія выражаюць значны час, за які мог вылучыцца камісар.

Нас азёрныя вавілі далі,
Зяюлі ўвесь час кукавалі;
Быццам дрэвы лічмы, лічмы,
Камісара лаячы.
Часамі дынамічнасць узнікае ад ужывання рыфмаў пасярэдзіне радка:

Дарогі, трыгогі,
Хвіліны, гадзіны...
Чапляюцца ногі
За хварасціны.

Паэма Аркадзя Куляшова — лірычная паэма. Тым не менш, сэрца паэты, якое абліваецца крывёю, калі бачыць разбураўне роднага краю, умашчае і цяжкія карціны жыцця з акрэсленымі чалавечымі характарамі.

Скупымі словамі, але гранаічна выразнымі, ён малюе гэтыя карціны:

Не кватэр аганкі
Мірна ў вокнах гараць, як калісцы,
А агню язькі
Лікуць ліпы салодкае лісце.

Прайкілімы вокам бачыць аўтар на дароце вайны:

Як бамбёж налятае
На сем самалётаў на воюю.
Загадацца пра леснікоў сямю
Яму дапамагаюць косы, што вясць пад
застрышанам:

Вострыя кос вострым шук
Леснікова хавае вострышлі,
Хіба ён для сваёй пары рук
Косы тыя развешаў.

Яркія характары ўдавы Лізаветы, Ворышка, Мядзведскага малюе ў сваёй паэме Куляшоў. Ён піша трагічную карціну вяселля:

Мы на твар малодца глядзім:
Не віды ні крывіні,
Выццал тут не вяселле зусім,
А паміні...
Тут па струнах скрываюч
Водзіць светлым смычком пад
прымусам,

Не „Лявоўка“ сцеліцца,—плач
Над вясельным абрусам.
Гэта што за музыка такі,
Што за скрыпка такая?
Для гасцей на вяселлі дачкі.
Родны бацька іграе.

Песняй пра заміраванае поле і радкімі пра сустрэчу Рыбка са сваім сынам Васільком дапаўняюцца выдатныя, пластычна-выразныя карціны з паэмы „Сцяг брыгады“.

З рытмічнага боку паэма „Сцяг брыгады“ таксама мае вялікую цікакасць.

Абраўшы трагічную тэму для свайго твора, Куляшоў трэба было ўсяляк унікаць залішне эфектыўнага паказу трагічнага. Як спраўдзіны мастак, ён разумеў, што чым у больш простым і бліжэй да народнай творчасці рытме ён напіша свой твор, тым больш будзе адценны той горкі шлях, якім ідуць адступіліцы, тры байцы. Смела знаходзячы новыя рытмічныя ходы, Куляшоў разбурае аднастайнасць у рытме, якая характэрна для многіх твораў сучаснай паэзіі. Куляшоў адмагта явучыню прыліжнасць верша, уласціваю многім паэтам. Верш яго становіцца жывым, гнуткім, з удзімамі і спадымі, і бліжэйшымі многім колерам. Куляшоў шукае ўласных рытмічных узораў. Паэт нас адзіноў ўменнем падіць некранныя народныя багіні верша. Часам ён бярэ ўжо гатовыя рытмічныя ўзоры і выкарыстоўвае іх па-свойму. Куляшоў пэўна вунчыцца рытмічным умельстваў ў Купалы. Куляшоў сваёсвабодна выкарыстаў рытм вымагае Купалавага верша „А хто там ідзе“:

У рытме гэтага верша напісаны радкі:
І куды, і куды мы ідзем!
Крыкуну Ворыч ад злосці! —
У якую магілу нясець
Непазрэбныя косці.
Праўда, тут кулаўскі рытм сваёсвабодна дэфармаваны. А вось наступнае гукаць больш блізка да купалаўскіх радкоў:
Чаго-ж табе трэба?
— Кавалачак хлеба.
Гэта нагадае купалаўскае:
Трэба нам, трэба перш-на-перш хлеба...
З рытма верша „А хто там ідзе“ ідуць і такія сваёсвабодныя радкі Куляшова:

А чыс гэты рэчы, чыс,
Гаспадыня Праскоўя,
Хто насіў? Не снытаўся ў яе,
Не снытаў пра сямю я.

Унікаючы шырма і чуючы сябе тэжэліна добра ўзброеным, ён асэнсавана тымна ўзор свайго верша выкарыстаў рытмаў, паўз якіх часта не адзіны паэты, не разумеючы, якое ён чыс гэты рытм тоць у сабе. Натурны рытмічны лад, падслуханы прале, вызначыў, напрыклад, кара ар такога твора, як „Ліст з палону“ з рытм ствараў і на рыфмоўным.

Дарогі,
Не хавано туті...
Куляшоў трапіў выкарыстоўвае рытм такіх дробных жанраў народнай творчасці, як вершаваная загадка, прыпеўка.

Вось рытм народнай загадкі:
Калі пойдзеш полем напрост,—
Да мястэчка дванаццаць бёрст,
А як пойдзеш шляхам—
Дванаццаць з гахам.

Або такая страфа:
Спыні ў хаце Сміроў — на перыяе,
Спыні я ў пуці на канопіліе,
А Мікіта Ворычкі — у клеці,
Козькі клопатаў Лізаветце.

А вось наступныя два радкі гукаць, як народнае прыслоўе:
Лёгка бегчы да родных сёл,
Цяжка сець за родны стол.

Уменне выкарыстаць рытм народнай песні і прыпеўкі прыдалося Куляшоў і пры малыванай хірактара чалавека, у прыватнасці ўдавы Лізаветы, Мядзведскага.

Вось воблік Лізаветы:
Я і ў хаце была — не спіцца,
Я і ў клеці выйшла — не лаяцца,
І сюды я прыйшла — удавіца,
Давайце прымасціцца.
А вось Мядзведскі:

Пію
Я за жонку спваю,
А другую чарку
За сваю гаспадарку,
За гасцей застале,
За ўласнае поле,
Каб грэчка піла,
Каб рачка цякла,
Каб жыта над ёй
Вілося трубаю...
І сціскае ён кулак,
І малюць у трулах:
— Салаўкі—ён крычыць,—салаўкі!
Мне вывеш у людзі.

Тут для характарыстыкі вобраза дарэчы выкарыстаны і словы народнай песні „Вываіне адрамы“ і ўжыта асэнсаванія з прыпеўкай пра Салаўкі.

Аднак, каб-б напярэйша думаць, што народныя крыніцы з’яўляюцца для Куляшова ўніверсальным сродкам пры стварэнні мастацкага вобраза, Куляшоў — паэт звычнай паэтычнай культуры, і верш яго стаіць на ўзроўні вышэйшых дасягненняў сучаснай паэзіі. Вялікім густам і паэтычнай культурай вызначаюцца самы палыход паэты да народнай творчасці і, тое, які ён яе трансфармуе ў вершак. Гэтая вялікая культура вядзе ў смелай рыфме, у бліжэйшым валоданні іроніяй, якой прыскінуты асобныя раздзелы паэмы, у скульптурнай „сваёсвабоднай“ вобразе.

Вось адзін з такіх вяркаў, да скульптурнасці выразных вобразаў:

Я іду каля жыта,
Пакасілі яго куліметы,
Усё пакасілі,
А тунія нямецкія боты
Яго малацілі.
Танкі гусейні жернам
Жыта пасля памалолі,
Коні потныя, чорныя
Хлеб замасцілі на пол.
Кроў была ім дражджамі,
Паллі агнём і жалезам.

Алесь КУЧАР.
(працяг будзе).

І ляжыць камянімі
Хлеб з пакарань нямецкіх за лесам.
На дароце ляжыць каравай,
Як на белым абрусе,
Хлеб дармава, біры і кусці—
Можна а гора і ўкусці.

Горка іронія, якая прасякае гэту іма-майстэрску іпсісаную карціну, яшчэ больш паглыбляецца ў наступных раздзелах паэмы.

У мне спытае дачка:
— Тата, ты прынес малака?
А ад сына пачую я:
— Ты прывёў мне з Мінска кава?
На пенькоўмай
Вяроўцы дамоў
Ні каровы
Я.
Ні кава
Не прывёў.
Ні гасцінца я для дзяцей
Не прынес, як прыносіў даўней.
Я ад кожнага вока прынес
Родным дзецям па жмені слёз.

Пазбягаючы штучных, ужо адслуханых свайго веку, паэтычных трафарэтаў так званай „сузвышанай“ паэзіі, Аркадзь Куляшоў удада выкарыстоўвае размоўныя інтанацыі, якія гукаць у кантэксте паэмы вельмі арганічна:

— А чаму табе, браце,
У мініскім ваніскама
Не прывацца было?
— Разамбілі.
Мяне прануцілі.

І ў другіх месцах размоўная інтанацыя таксама гукаць пераканаўча:

Кінь ты, браце,
Пілікаў у хаце
Нямецкага зяна,
Пывадзі смычком басвіта—
Скава Ворычкі Мікіта.

Паэма Аркадзя Куляшова „Сцяг брыгады“ мае выключнае значэнне для развіцця савецкай паэзіі. Яна наносіць моцны удар паэтычнаму шаблону, фармальнаму ўбодству, закісцывеласці форм.

Чытаючы чатырохрадковую саладжавую явучку некаторых паэтуў, вельмі часта адчуваеш бясплоўную малюбу іх: „Пашкадуў нас, чытач. Ну, які порак можа выдумць пасля такіх паэтуў, як Пушкін, Нікрасаў, Маякоўскі? А ў павяртстве Маякоўскага ніколі не перагойш. Лык лепш мы ўжо будзем пісаць па-старому: гадкі ямб, крмжаваная рыфма“.

Уласна, гэтыя паэты робяць правільна: нічога яны не прыдумуюць, бо яны гудзіць да рытмаў жыцця. Самае вялікае, на што здаты большыя смелыя з іх — гэта ўзяць рытмічную схему Маякоўскага і напоўніць сваімі саматужнымі думкамі.

Аркадзь Куляшоў паказвае, што ёсць чыстаыя, якія маюцца для фармальнага ўдасканалення паэзіі. І тут не трэба быць ні эпігомам Маякоўскага, ні каго-б там ні было. Няма дрэнных вобразаў, рытмаў, рыфмаў. Творца, калі ён мае сваю паэтычную індывідуальнасць, заўсёды дэфармуе іх так, што яны будуць гукаць арыгінальна і непавторна.

Усе гэтыя якасці бліскава выявіліся ў паэме „Сцяг брыгады“.

Паэма „Сцяг брыгады“ Аркадзя Куляшова—вялікае дасягненне савецкай паэзіі.

Алесь КУЧАР.
(працяг будзе).

Камедыя Яні Купалы „Паўлінка“ у пастаноўцы драматычнага тэатра яго імені.
На здымку: арт. Р. Кашэльнікава ў ролі Паўлінкі і арт. І. Шаціла ў ролі Якіма Сарокі.
Фота Ул. Кітаса.

МАКСІМ ЛУЖАНІН.

На вызваленай зямлі

1.
Мне здаецк па табе сумавалася часта,
І хацеў аднаго—каб да стрэны
І васьці аднаго—каб да стрэны
І васьці аднаго—каб да стрэны
І васьці аднаго—каб да стрэны

2.
Тут — падобна да сну, ды не
спраўдзіць і сон сам
так зрабіць, каб і музыка і дзень,
і святло.
Хмары? Гэта дарма! Бо за хмарамі
сонца.
Сонца ўзыйдзе! Ты бачыш: яно ўжо
узыйшло.

3.
А ці мала я марыў пра гэтакі ранак!
Дай крыху памануць, сціплым сэрцы
спрына,
бо ніводзін яшчэ нецярплівы каханак
на спатканне, як я да цябе, не
спышаў.

4.
Я іх ведаў на памяць: ясы на
узгорках,
ручаны ў далінах, у балотах іх,
саламыныя стрэхі і ногі ў апорках,
а наверх — халадны камяны
блкіт.

5.
Ён счарнеў ад праклёнаў і скаргаю
сёдняй
засціў сонца праменне і хвалі гасіў,
ён штодня набракаў бліскавічнай
пагрозы,
але грому вясёлкай не мог расцівіць.

6.
Так стаў да пары, калі ўсходзіла
вешта
навальніца агнёў раскалолі прасгорт.
Стаў ён сінім і зноў і, вясной аблі-
гарты,
косы сонца палеткам ласкава прасіць.

7.
Дождж паліўся струменем, вясёлы
і цёлым,
ён спываў, булькатаў, ён адлоўваў
разлог,
а зямля усё піла, покуль буйная
кропля
не зайграла ў ранішні месцячы дзюнае
дзіва:

8.
На ўвесь свет разгарнулася дзюнае
дзіва:
гнечца голле ў садах, травы ўгору—
пішчом!
Пазірае малая хатічка пышлага,
як адменны, на славу збудованым,
дом!

І тады у хаці адчыніліся дзверы,
і на вуліцы постці мерна пмылі.
Дзядзька тупаў пагою, каб лепей
павяршыць,
што ён сам — гаспадар і стаіць—
на зямлі!

9.
Калі ты мне дзіёнкам жыццё
упрыгожыш,
дык уцешнай дзвучынкаю хату
спграй,
дай ёй светлыя косы, як спелае
збожжа,
і на існым аблічы валашкі вачэй.

10.
Каб на ўгнецу сядзець, ча радасць
суседзім,
як вясновая краска да сонца расла,
у вясёлай гулянцы, і ў думнай
беседзе,
і на людзях, і ў хаце каб першай
была.

11.
Каб хацелася плакаць, калі засму-
сціцца,
і спяваць ад усмешкі, ад руху
брывей,
а калі гаспадарыць пачне маладзіцай,
каб была між усіх ласкавей і здатней.

12.
Каб у хаце для гасця знайшлося, як
трэба,
і прывет, і гаворка, і добры зразок,
адным чынам — па-людску—і хлеба
і да хлеба,
і з дубовай лісцінай крамяны гурук.

13.
Каб тайшоўны з дамоўкі, вандроўнік
ці воін
на далёкім гасцінцы на яве і ў сне
бачыў дым над страхом і дом над
ракою,
дзе не спяць і чыкаюць з агнём на
вакне.

14.
Каб празрыста жыццё пражыла, як
крыніца,
і да сходага дня каб ззяла краса,
і калі галаве заманецца схіліцца,
каб назад галаву адхінала каса.

15.
Каб падобнай была і на горадасці
гэткай,
як і тыя з яе невядомыя сясцір,
што ўзыралі чынку, хадзілі ў
раведку
і цяпілі ў лясках партызанскі касцёр.

Казачнік Піліп Гаспадароў

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны Дзяржаўным Выдавецтвам Карэля-Фінскай ССР была выдана кніга, якая мае выключнае значэнне для беларускай фалькларыстыкі, — „Сказкі Ф. П. Гаспадарова“ (Петразаводск, 1941 г.).

Піліп Паўліч Гаспадароў нарадзіўся ў 1885 годзе ў вёсцы Забаве, Рагачоўскага павету, Магілёўскай губерні. Маленства правёў у выключнай беднасці і ў школе не вучыўся. Вельмі захапляўся казкамі забавеўскага казачніка дзеда К. К. Шаўцова. 15-ці год Гаспадарова аддзі вушчыца да кавалы ў усходнюю вёску. Там ён часта сярэд надмайстраў расказаў казкі, паўтараў ад Шаўцова. За актыўны ўдзел у рэвалюцыйным сялянскім паўстанні ў Магілёўшчыне быў выслан царскім ўладамі ў Алашэцкую губерню, дзе з 1907 года ад сваёй смерці (1938 г.) жыў у г. Петразаводску, Прыдуронна на Анежскім заводзе работам і займаючыся саматужнай кавальскай работай, Гаспадароў быў вядомым, як казачнік.

У 1937 годзе Н. В. Новікаў запісаў ад Гаспадарова 106 казак, сто з якіх надрукаваны ў вышэй названай кнізе. Да гэтай кнігі прыкладзены ўзор фантастычнага запісу казак Гаспадарова і пачаткі яго мове. На падставе гэтых матэрыялаў можна сказаць, што мова сямідзесяцігадовага казачніка ў фантастычных адносінах засталася беларускай, хоць лексіка ў асноўным была рускай.

Цяпер вядома, што лепшую сваю казку „Салдатскія сыны“ Гаспадароў перанёў ад Шаўцова ў роднай вёсцы. Казкі „Незвычайка“, „Іван — кузнецкі сын“, „Государскі сын“, „Портупей-прапорушкі“ і другія былі засвоены ім у розных месцах Беларусі. Па трактоўцы традыцыйных сюжэтаў казкі Гаспадарова належыць да беларускага фальклора. У шмат якіх сваіх казках Гаспадароў краўскае тыпова беларускіх народных звычайнаў напрыклад: „Про Клімко“, „Мікола і Егеря“ і др.

Вялікае месца ў зборніку Гаспадарова займаюць фантастычныя казкі, у якіх аўтар ужывае патройны падзел сюжэта і па-майстэрску скарыстоўвае традыцыйны запас стылістычных форм і канцовак. Разам з тым у такіх казках, як „Салдатскія сыны“, „Незвычайка“, „Салдате Даніла“ незвычайна яскрава адчуваецца сацыяльная тэндэнцыя. Асобныя вобразы выступаюць тут у сатырычным плане. Так, напрыклад,

Айчынная вайна з'явілася вялікім выпрабаваннем для ўсяго савецкага народа і для кожнага грамадзяніна нашай краіны пасобку. Выпрабаванне гэта савецкіх людзей вытрымаць з іонарам. Абараняючы свабоду і незалежнасць нашай радзімы, яны праявілі нечуваную гераізм, мужнасць і стойкасць, раскрасілі лепшыя якасці душы савецкага чалавека. На гэтым фоне вялікіх падзей і слаўных подвігаў асабліва аідна вылядаюць цёмныя фігуры з'яістаў і шкурнікоў, якія свай асабісты дабрабыт ставяць вышэй інтарэсаў радзімы. Вось такі шкурнік, ханура і вынік Дзям'ян Дзям'янавіч Жукта, ён-жа Чарскі, выведзены ў камедыі Кандрата Крапіва "Мілы чалавек". Адна з дзючых асоб камедыі, драматург Язва, так характарызуе Жукту: "У гэтай бочцы пакасі так цуста перамешаны пратнасць, подлісць, цынкізм, нахабства, што больш зусціць фарбы ніяк нехта. Гэта з'япа, міла ўсмехаючыся, з'япае цябе так, што ты і не заўважыш. Ён не пасаромеіцца адабраць кусок хлеба ў жабрака, каплю малака ў дзіўці, зыткок вады ў ранената воіна. Для яго няма нічога святога апрача яго трыбуха. У той час, калі мы адмаўляем сабе ў самым неабходным, калі праіваеўца святая кроў народа нашата, гэты аідны клоп п'ялуе на нашай бядзе..."

Побач са Жуктам у камедыі дзюічаюць інышы персанажы, якія карыстаюцца яго паслугамі і, такім чынам, с'явдома ці нес'явдома, дапамагаюць Жукту рабіць яго брудную справу.

Жукту ў камедыі супроцьстаўляецца журналіст і драматург Язва, які дапамагае грамадскасі ўбачыць сапраўдны твар Жукты-Чарскага і адначасна, выкарыстаўваючы ўдзячны матэрыял, піша вась гэту самую камедыю — "Мілы чалавек".

А К Ж Д Р У Г І

Карціна I
Гарадскі сад у пачатку лета. На лаўцы сядзяць Праменны і Клава.

Клава. Вы-ж мне даўно абяцалі.
Праменны. Прашу адтэрмінаваць... да другога разу.

Клава. Не, не, нічога не будзе. Сіняя вы ад мяне не выкруціцеся.

Праменны. Я не магу.

Клава. Можакце, але не хочакце. Думаецца, што я не здолею апаіць іх хараства.

Праменны. Ну, як вы гэта маглі падумаць? Я не хачу таму, што яны дрэнныя.

Клава. Хто вам сказаў, што яны дрэнныя?

Праменны. Я сам ведаю.
Клава. Гэта ад празмернай скромнасці вам так здаецца.

Праменны. І Язва кажа, што дрэнныя.

Клава. Знайшлі каго слухаць! Гэта-ж чалавеканавісік. Ён мне як нагаварыў пры нашым першым знаёмстве, дык я тры дні плакала. Такою нікумаю ён мне выставіў.

Праменны. Ён часамі любіць пасмяяцца з чалавечых слабасцей.

Клава. А я зусім не такая, якой ён мне лічыць. Праўда, я паразітка, жыву на ўсім гатовым, не займаюся карыснай працай, але-ж я адчуваю хараство жыцця. Мне падабаецца ўсё ўзвішанае і блараднае.

Праменны. Вы незадаволены сваім становішчам?

Клава. Як вам сказаць... Есць шмат жанчынь, якія мне зайдросіаць. Муж мне не крыўдзіць; ем я, што хачу; спілю, колькі хачу; адзяваюся, як хачу. Гэта ў той час, калі людзі неаддзялюць і недасынаюць, працуюць па дванаццаць гадзін у суткі. Але мне душына і неак трывожна на душы. А вачамі мне муцьва кашмары. Вось і сёння прсынілася, што Язва гоіцца за мной з сякерай і крычыць — аддавай мяне канюбуку!

Праменны. Вы-ж можакце перамяніць свай жыццё.

Клава. Адна не магу. Абавярсіа мне няма на каго.

Праменны. Калі-б я мог паслужыць вам хоць якой-небудзь апаору...

Клава. На што вам гэта абоза? Вы паэт, у вас крылі павіны быць вольныя. Ну, пачытайце, я вас прашу.

Праменны. Калі вы ўжо так намагаецеся... (Вымае з кішні рупакіс, чытае). Песня дзюічыны:

Помню, помню твая росы,
Вербы над ракою,
Распяляў ты мне мілы косы
Ласкавай рукою.
Дзе-ж цяпер ты, мілы дружа?
Дзе ты, мой саколек?
Ці ты ў лесу, ці ты ў лузе,
Ці ты ў чымсь поле
Б'ешся з ворагам паганым
За сваю айчану.
Ой, успомні, мой ханань,
Як маланка ў хмары,
Ляжа вораг пужаніца
Пад твоім ударам.
Будуць косы яго гісіні
На чужыне ў полі,
Будзем жыць мы, як калісіы,
У шчаслівай долі.
Зноў успомні тая росы,
Вербы над ракою,
Распяляў ты мілы косы
Ласкавай рукою.

(Клава маўчыць усхляляванан).

Праменны. Што-ж вы засумавалі? Дрэна, праўда?

Клава. Вельмі хораша... Калі слухаш такіх вершы, смутак агортвае.

Праменны. Значыць, дрэна. Я не стаўі сабе такой мэты, калі пішу.

Клава. Смутак ад таго, што я не гэта дзюічына, што ніхто мне касы не распяляе.

Праменны. Вось гэты ўжо крыху інашага характару. (Чытае).

У гоме бітвы і ў агні пажарышч
Я помню пра цябе, таварышч
Я бачу мілы вобраз твой,
У промях славы баёвой.
Я бачу... (змяніўшы тон)

Я бачу капляш Дзям'яна Дзям'янавіча.
(Клава рупакіс). Хавайся, паэзія,
проза ідзе.

Клава. Якая прырасціў Хадзем. Я не хачу, каб ён бачыў мяне з вамі.

(Адыходзіць. Уваходзяць два кліенты. Спыняюцца, закурваюць).

1-ы кліент (ківае галавою ў бок Клава). Гэта-ж, здаецца, жонка Дзям'яна Дзям'янавіча.

2-і кліент. Ага. Падчалі сабе нейкага пісарчука.

1-ы кліент. А якая ёй траса? Выспіцца, выгуляцца. Нябось, каб пастаўла ля стайка ад ранку да вечара, дык не на ўме білі-б кавалеры.

2-і кліент. Умудраюцца-ж людзі так жыць, як быццам і вайны ніякай няма на свеце. Хоць-бы гэты самы Дзям'ян Дзям'янавіч — жыве сабе прыпяваючы... І ў армію яго не бяруць. А здаровы-ж, як бык.

1-ы кліент. Якая там армія! На ім, брат, такая броня, што і снарадам не праб'еш. У начальства свай чалавек.

2-і кліент. І кожнаму услужыць патраціць. Так паставіў сябе, што без Дзям'яна Дзям'янавіча, як без рук. Хто ён такі?

1-ы кліент. Мастак, ці што.

2-і кліент. І сапраўды-ж мастак. У горлазе п'ювадзі блат без яго не абыходзіцца.

1-ы кліент. Налоечы трэба было мне вагон дастаць. Як я ні дабіваўся, нічога не вышлі. І гаварыць не хочунь. Я тады да яго: «Дзям'ян Дзям'янавіч, так і так, дапамажыце». Паабяцаў яму с'е-тое. «Колькі вам трэба вагонаў?» — пытаецца. «Хцяя адзін» — кажу. «Ідзе. — кажа, — заўтра будзе вам вагон». Я думаю, адзекуецца, але пайшоў усё-ж. Дык што-ж вы думалі? Прыкоўра, а вагон ужо стайць і міне чакае.

2-і кліент. Спрыцён, шельма, спрыцён. І так гэта ў яго лоўкі выходзіць. Здаецца, толькі пальцамі перабірае, як добры гарманіст.

1-ы кліент. І не пападзецца, скажы ты!

2-і кліент. Хітры, жук.

1-ы кліент. Тэс... ідзе. (Уваходзіць Жукта — у капялюшы, ў светлым касцюме, румяны і бадзёры. Кліенты знікаюць шпакі і ветліва кланяюцца).

1-ы кліент. Дзям'ян Дзям'янавіч, у мяне да вас просьба...

(Ледзь прыметным жэстам Жукта дзе знак пачакаць; сам з ветлівай усмешкай, зняўшы капялюш, ідзе наустрач Александр Міхайлаўна, якая ўваходзіць на сідны з другога боку. Кліенты скромна адыходзіць у другі бок).

Александра Міхайлаўна. Ізрэшце я вас злавіла (Жукта цалуе руку). Заяжджала на кватэру, нікога не застало.

Жукта. Значыць, мая Клаўдзія Пятроўна нукуды збегла. Затое я ўнесў у вашым распарадкаванні.

Александра Міхайлаўна. Усёго мне не трэба. У мяне да вас толькі невялікая просьба. Хачу дачку музыцы вучыць. Вы чалавек дасведчаны ў гэтай галіне, і я хацела з вамі параіцца.

Жукта. Так. Алачы патрэбн не стаўілі, яна ўжо вялікая дзюічына. Колькі ёй? Восем?

Александра Міхайлаўна. Так, восем.

Жукта. Самая пара.

Александра Міхайлаўна. Дык можа вы мне выкладчыка параіце?

Жукта. Добра. Я падшукаю вам добрага выкладчыка.

Александра Міхайлаўна. Толькі каб не вельмі далёка Алачы хадзіць было.

Жукта. А на што Алачы хадзіць? Ён да вас будзе прыходзіць. Яшчэ чаго нехапае!

Александра Міхайлаўна. У нас інструмента няма.

Жукта. Інструмент мы знойдем.

Александра Міхайлаўна. Купіць—гэта вельмі дорага. У нас столькі грошай няма.

Жукта. На што купіць? Мы возьмем там, дзе ён стайць без патрэбы.

Александра Міхайлаўна. У клубе, вы думаеце? Іван Данілавіч каг даведзецца, дык прагоніць мяне разам з інструментам.

Жукта. Пазычыць можна на час.

Александра Міхайлаўна. Дзе?

Жукта. У мяне, скажам.

Александра Міхайлаўна. У вас, памойму, таксама няма.

Жукта. Гэта не ваша справа. Заўтра ў вас будзе выкладчы музыкі і раяль. Калі Іван Данілавіч запытаецца, скажыце — павычыла ў Дзям'яна Дзям'янавіча.

Александра Міхайлаўна. Ну, дзякую! Вы мяне выручылі. Быяйце.

Жукта. Быяйце. Александра

Міхайлаўна (цалуе руку). Дык заўтра абавязкова.

(Александра Міхайлаўна адыходзіць, кліенты падыходзіць блэйж да Жукты).

Жукта. Што, таварышы? Я вам вельмі патрэбн?

1-ы кліент. Вельмі. Дзям'ян Дзям'янавіч.

Жукта (задаецца). А на што я вам так спатрэбіўся? Мне часу няма.

2-і кліент. Без вашай дапамогі нашаму брату ніякага разгарнення няма.

Жукта. Я-ж не гаспадарнік. Вы не па адрасу з'яртаецеся; я творчы работнік.

1-ы кліент. Мы ведаем, што вы гэтымі справамі не займаецеся, але зрабіце ўжо такую ласку.

2-і кліент. Дапамажыце, а мы не пастанім.

Жукта. Таварышы, я зусім не хачу, каб пра мяне гаварылі, што я блазнамайстар.

1-ы кліент. Хто гэта скажа пра вас?

2-і кліент. У каго-ж гэта язык павернецца так сказаць?

Жукта. Бывае, паможаш чалавеку, але гэта не значыць...

1-ы кліент. Вядома, што гэта значыць?

2-і кліент. Абсалютна нічога не значыць. Чалавек толькі падзякуе за гэта.

Жукта. А якой вы дапамогі хочаце ад мяне?

Першы кліент. Пляч бочак цемента. Трэба да зарэзу.

Жукта. І гэты дробязі вы самі дастаці, не можакце?

Другі кліент (абмяжваючыся). Вось ужо не ведаю... Я думаю...

Жукта. Вы думалі, дарэмна?

Другі кліент. Не, але мне ніколі не прыходзілася...

Жукта. І вы не ведаеце паны на іх? Ну, я вам дапамогу... У вас здаецца, ёсць лішні электрычны рухавічок.

Другі кліент. Рухавічок? Есць.

Жукта. Ну, дык вельмі...

Другі кліент. Зі бухгалтара рухавічок? Што вы, Дзям'ян Дзям'янавіч!

Жукта. А што? Дорага?

Другі кліент. Вядома. Рухавічок — гэта-ж усё-такі рэч.

Жукта. Бухгалтар таксама рэч. Ды рэч-ж вы хочаце галоўнага.

Другі кліент. Абавязкова галоўнага.

Жукта. Вось бачце!

Другі кліент. Я нават не ведаю, як гэта і аформіць. Абмен чалавека на рухавічок.

Жукта. А гэта вельмі проста... Рухавічок забір'е ў вас адна арганізацыя па дзяржаўнай ціне, а бухгалтар сам прыдзе да вас наймацца. Ён і ведаць не будзе пра рухавічок.

Другі кліент. А без рухавічка ён не прыдзе?

Жукта. Без рухавічка ён і з месца не зрушыцца. Яго не адпусцяць з работы.

Другі кліент (падумавшы). Усё-ж такі гэта дорага.

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент. Куды рухавічок даставіць?

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Кандрат Крапіва

Першы кліент. А дзе-ж яго дастанеш?

Жукта. У Пузырова пыталіся?

Першы кліент. Пытаўся.

Жукта. У Бляхмана?

Першы кліент. Таксама пытаўся.

Жукта. У Круглазадава?

Першы кліент. І ў Круглазадава пытаўся.

Жукта. І што-ж?

Першы кліент. Няма.

Жукта. Дык пайдзіце і скажыце, што Дзям'ян Дзям'янавіч прасіў.

Першы кліент. І будзе?

Жукта. Калі вы думаеце, што я кідаю словы на вецер, дык чаго вы да мяне з'яртаецеся?

Першы кліент. Выбачайце, Дзям'ян Дзям'янавіч. Вельмі вам дзякую!

Жукта. Толькі-ж, вы самі разумееце, такіх паслуг...

Першы кліент. Гэта—калі ласка, што трэба, то трэба.

Жукта. Не для мяне, вядома. Мне нямаго трэба.

Першы кліент. Я разумю. (Адыходзіць).

Другі кліент. Выручайце, Дзям'ян Дзям'янавіч.

Жукта. У чым справа?

Другі кліент. Бухгалтар нас заразае.

Жукта. А які бухгалтар?

Другі кліент. Галоўны.

Жукта. Што за бухгалтар? Не разумю.

Другі кліент. Нашага бухгалтара ў армію ўзялі.

Жукта. Ну?

Другі кліент. Дык вось месяц шукаем, ніяк знайсці не можам.

Жукта. То ён-ж ў арміі, чаго-ж вы шукаеце?

Другі кліент. Не таго. Таго ўжо не вернеш. Другога на яго месца.

Жукта. Дык вы хочаце, каб я пайшоў да вас за бухгалтара?

Другі кліент. Ды не, што вы! Дапамажыце нам знайсці. Усе справы стаўіць.

Жукта. Дзе-ж я яго знайду?

Другі кліент. Дзе-небудзь анайдзіце... Вы ведаеце.

Жукта. Гэта для каго? Для Промкапераміц?

Другі кліент. Так.

Жукта. Умовы?

Другі кліент. Аклад — трысюць рублёў да на сумнішчыню п'яньсот; літарнае харчаваанне, сталовна, кватэра.

Жукта. Гэта для бухгалтара. А за бухгалтара?

Другі кліент (абмяжваючыся). Вось ужо не ведаю... Я думаю...

Жукта. Вы думалі, дарэмна?

Другі кліент. Не, але мне ніколі не прыходзілася...

Жукта. І вы не ведаеце паны на іх? Ну, я вам дапамогу... У вас здаецца, ёсць лішні электрычны рухавічок.

Другі кліент. Рухавічок? Есць.

Жукта. Ну, дык вельмі...

Другі кліент. Зі бухгалтара рухавічок? Што вы, Дзям'ян Дзям'янавіч!

Жукта. А што? Дорага?

Другі кліент. Вядома. Рухавічок — гэта-ж усё-такі рэч.

Жукта. Бухгалтар таксама рэч. Ды рэч-ж вы хочаце галоўнага.

Другі кліент. Абавязкова галоўнага.

Жукта. Вось бачце!

Другі кліент. Я нават не ведаю, як гэта і аформіць. Абмен чалавека на рухавічок.

Жукта. А гэта вельмі проста... Рухавічок забір'е ў вас адна арганізацыя па дзяржаўнай ціне, а бухгалтар сам прыдзе да вас наймацца. Ён і ведаць не будзе пра рухавічок.

Другі кліент. А без рухавічка ён не прыдзе?

Жукта. Без рухавічка ён і з месца не зрушыцца. Яго не адпусцяць з работы.

Другі кліент (падумавшы). Усё-ж такі гэта дорага.

Жукта. Не хочаце, не трэба. Няхай вам рухавічок балансіс падавозіць. (Да прахожага). Андрэй Сімонавіч! Што-ж гэта вы знаёмых не пазнаеце?

Другі кліент

„АРЛЕКІНАДА“ НА СЦЭНЕ

Кастусь Кірзэнка

МАТЫЛЁК

Зноў сягоння заліўся святлом, як даўно,
 Родны горад мой,
 Дзе ні пагань—агань,
 Я сяджу ўсхваляна, і баку: ў акно
 Б'ецца, прасіцца ў хату ка мне
 матылёк.

Шэракрылы лятуні! Паўна разам са мной
 Столькі часу ён гэтак хвілі чакаў,
 Толькі ў полі, на гонях, прабітых
 вайной,
 Каля дымных паходных кастроў
 спачываў.

Я акно расчынаю.—Хутчэй-жа ліці!
 Каля радасці—дык радасці ўсім хто
 жыве,
 Аж да самай зары агань мой свіціць
 І блакітныя водбліскі кляў на траве.
 І ўсю ноч матылёк не пакінуў мяне.
 То да столі ўзлятаў, то кідаўся

далоў,
 Траптаў, забываўся ў радзімим сне.
 То спяшаўся кудысь—кожкі сілы
 было.
 І ўсю ноч ажываў, як цені пакут,
 Успаміны аб гадах выгнанні

у цішы,
 І не мог супакоцца я, аж пакуль
 Не знайшла сабе выхад перад
 душой—
 Мой другі матылёк,
 Што вярнуўся здалёк.

Алесь Астапенка

Жоўты верасень лісце даспелае
 скінуў
 На шыткі пераможцаў—савенкі
 байцоў,
 Вечер дужы ўсходзіў ў бор магнеты
 нахлынуў,
 З дрэў залцебушае лісце навокал
 рамбёў.

І вязуць тое лісце з беларускага
 лесу,
 Нібы кветкі зямлі, на лафетах гармат,
 Танк на цела гарачае краскі пасяў,
 І нясе іх на шлеме збабцель-салдат.

Гэта вясень апошняя ў долі народа
 Фарбавала пажоўклыя краскі крыві,
 Потам горкім саліла, гадавала
 нагодай,
 Аблівала слязімі і студзіла зімой.

Занясучь гэта лісце на зброі далёка,
 Быццам сцяг нашай помсты, да
 чужога зямлі,
 Яно ўспыхне па жарам вызімным,
 І агнём сваім выпаліць месца Берлін.
 Верасень, 1943 года.

Літаратурная серада ў ДOME Чырвонай Арміі

Чарговая літаратурная серада ў ДOME Чырвонай Арміі была прысвечана кінодраматургіі. К. Губэрвіч і рэжысёр С. Спашкоў у суаўтарстве з В. Зубам напісалі сцэнарый «Падпольшчыкі», які адлюстроўвае барацьбу беларускага народа ў гады нямецкай акупацыі. З гэтым творам і пазнамілі аўтары прысутных.

У абмеркаванні прынялі ўдзел І. Фішк (Масква), капітан Кандрацік, старшыня Яноўскі, Святагор і Я. Садоўскі.

Літаратурны календар

15 ліпеня 1904 года памёр Антон Паўлавіч Чэхаў, выдатнейшы пісьмэннік—наведнік і таленавіты драматург-наватар.

Пачаўшы з газетнага жарту, пародзі і юморыстычнага фельетона, А. П. Чэхаў увайшоў да стварэння такіх навед-шадэраў, якія Л. Н. Талстой ставіў вышэй за творы другіх навісткі свету.

У навалях і драмах А. П. Чэхава адлюстраваліся жыццё, быт і псіхалогія самых рознастайных класаў і сацыяльных пластоў рускага грамадства канца XIX века — дваранства і сялянства, прамысловага і рамеснага пролетарыята, мяшчынства і гарадскога мяшчанства, прадстаўнікоў інтэлігенцыі розных спецыяльнасцей.

Прадаўжыючы лінію крытычнага рэалізму Гоголя і Салтыкова-Шчадрына, Чэхаў вёў неспрымальную барацьбу з гілою «стылой ужасоўнай мелочью», якая энэваліла жыццё, клікаў верыць у чалавека і яго будучае, клікаў да барацьбы за змену гэтай жыцця.

Большасць наваля Чэхава — гэта наведлі-мініятуры. «Я прыкмы да апавяданняў, якія складаюцца толькі з пачатку і канца», — гаварыў ён. Май-стэрства пісьмэнніка, на яго думку, састаіць не ў майстэрстве пісаць, а ў майстэрстве выкрэсліваць дэрама напісанае. Таму ён звываіна не ўводзіць вялікай колькасці персанажаў, для раскрыцця вобразу карыстаецца толькі трамай, сакавітай дэталю, партрэт, пейзаж стварае пры дапамозе ўсёг-некалькіх штрыхоў-рысак, прымушае дыялаг рухаць дзеянне і ў той-жа час А. П. Чэхаў ніколі не забываўся, што твор павінен быць цікавым і захопліваць чытача. Асабліва ўвагу ўдзяляў ён рабоце над моваю свайго твораў, вынаходству новых, нечаканых і свежых мастацкіх сродкаў.

З'яўляючыся ў галіне драматургіі пераможцам А. М. Астроўскага, Чэхаў стварыў псіхалагічную драму новага тыпа — сацыяльную ідэіным зместам, рэалістычным стылем і лірычнаю канструкцыяй.

У драматургіі А. П. Чэхаў таксама імкнуўся спалучыць жыццёвую праў-длівасць, натуральнасць сюжэта, адмаўленне тэатральнасці з жаданнем зрабіць драматургічную форму арыгінальнай, свежай. У адным з сваіх лістоў ён зваўся: «Хто вынайдзе новыя кацы для п'ес, той вынайдзе новую эру. Герой або жаніся, або страляе, іншага выхаду няма!»

Лепшым тлумачальнікам прынцыпаў чэхаўскага драматургіі быў і да гэтага часу застаецца Маскоўскі Мастацкі тэатр, на заслоне якога і цяпер намалевана чытка — сімвал сувязі тэатра і вялікага драматурга.

А. М. Горкі так гаварыў аб вызначні творах Чэхава: «Калі памрэ Чэхаў, — памрэ адзін з лепшых сярброў Расіі, сярбра разумны, бесстаронны, праўдзінны, сярбро, які любіў і спачываў ёй ва ўсім, і Расія ўся ўздрыганецца ад гора і доўга не забудзе яго, доўга будзе вышча разумець жыццё па яго творам, што асветлены суннай усмешкай любячага сэрца, па яго апавяданнях, што прысвятлены глыбокім веданнем жыцця, мудрай бесстароннасцю і спачуваннем да людзей, не жалем, а спачуваннем разумнага і чулага чалавека, які ўсё ра-зумеў».

У Гродзенскім музеі падрыхтоўваецца да адкрыцця выставы «Айчынная вайна і партызанскі рух».

У Дзяржаўным Выдавецтве БССР

За год работы ў вызваленым Мінску Дзяржаўнае Выдавецтва БССР выпусціла ў свет 123 назвы новых кніжак агульным тыражом 3 мільёны 400 тысяч экзэмпляраў. Палітычную літаратуру выдала 43 назвы ў колькасці 1 мільён 220 тысяч экзэмпляраў, падручнікаў — 23 назвы — звыш паўтара мільёна экзэмпляраў, мастацкай літаратуры 15 назваў — 140 тысяч экзэмпляраў, дзіцячай мастацкай літаратуры — 2 масавыя кніжкі тыражом у 300 тысяч экзэмпляраў.

Цяпер у друку знаходзіцца 73 кнігі. З іх — палітычнай літаратуры 15 назваў, падручнікаў 13 назваў, мастацкай літаратуры 29 назваў, дзіцячай літаратуры 7 назваў.

У хуткім часе выйдзюць новыя зборнікі выбраных твораў — Я. Купалы, Ф. Багушэвіча, З. Бядулі, М. Танка, А. Куляшова.

Неўзабаве чытач атрымае кніжку перавыдання старых пэм Якуба Коласа «Новая зямля» і «Сямом музыка». «Далёкія стаці» — гэты нава чарговага зборніка вершаў Пімена Панчанкі.

Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва выпускае ў свет зборнік выбраных баек слаўтаў рускага паэта І. А. Крылова — перакладаў беларускіх паэтаў — К. Крапіва, М. Клімковіча, А. Якімовіча, М. Танка, М. Лужыніна.

ВЫСТАЙНІ

У Гродзенскім музеі падрыхтоўваецца да адкрыцця выставы «Айчынная вайна і партызанскі рух».

Пры Магілёўскім гарадскім кабінете партыйнай асветы адкрылася выстаўка «Вялікая перамога савецкага народа». Увагу наведальнікаў выстаўкі прыцягваюць работы мастака Пянамарова. Адна з яго карціна носіць назву «Домт партызанкі». Ён жа напісан рад партрэтаў праслаўленых партызан Магілёўшчыны.

У Бабруйску арганізавана выстаўка прыкладнага мастацтва дзяцей. Экспанаваныя работы па вышынам, ліку і мастацкай якасці, а таксама і рознастайнасці малюнкаў, выкананых адукац. і фарбамі. Асабліва увагі заслугоўваюць эканаты Кашыцкага, Бабруйскага і Слуцкага дзіцячых дамоў.

У літаратурным музеі Янкі Купалы

Дзяржкор М. Шнійдэрман — энергічны і тонкі мастак — выдэ спектакль узаўвеша, эканісціна. Гэтыя рысы, якія выдэ лепш, адбіліся на інтэрпрэтацыі партытуры. Ужо ва ўверцюры, змест якой аднавадэ асноўнаму настрою оперы, Шнійдэрман знаходзіць той жыццё і мусілава вясёлы тэм, які стане характэрным для ўсёго твора.

Афармленне спектакля мастаком Прускіным зроблена з густем. У першым акце светлае акно на фоне цёмнай ночы ў Севільі адразу ўводзіць глядача ў свет рамантычна і прыгод каханых. Паўвешна музыкантаў і графа, які пед адкампанемента гітары сэрнаду, стварае прымемна і цэльнае ўражанне. Яшчэ больш цікава афармлен дом-доктара дон-Бартале, але тут хацелася б крыху больш акраваці і святла, там больш, што настрой музыкі зусім адпавядаў бы гэтай задуме.

Мні напярэдадні заканчэння тэатральнага сезону, і таму ўжо цяпер узнікаюць пытанні далейшага твораца шляху тэатра. Мінулы год беспрэчна даў многа цікавага і новага мінскаму глядачу, але шлях, аброта тэатрам, з'яўляецца не зусім прайвітым. На жаль, зусім адсутнічалі оперы рускіх камізатару. Між тым, «Русалка» Дармажэскага, «Царская вяселка» Рымскага-Корсакава, «Югені Алегіні» і «Пікавія дама» Чайкоўскага былі ў рэпертуры тэатра, а значыць, мелі поўную мажлівасць быць паказанымі ў гэтым сезоне.

Спадыноўся, што новы тэатральны сезон прынесе глядачу доўгачаканную творчую оперную класіку і новую оперу беларускага камізатара.

Б. СМОЛЬСКІ.

ЭПІГРАМЫ

Крытычныя прыёмы
 У нас зусім без змены,
 І нам даўно знаёмы
 І гіры і бязмены.

Пісьмэннік.
 Рэдкалегія: Л. АЛЕКСАНДРОўСКАЯ, А. БАГАТЫРОў, Г. ГЛЕБАў, Я. КОЛАС, А. КУЛЯШОў (адказны рэдактар), А. КУЧАР, П. ПЕСТРАК.

Наша першае знаёмства з «Арлекінадай» В. Вайнонена (муд. Дрыго) адбылося на рэпетыцыйнага балеа. Уражаны, які там унікалі, засталіся і пасля прагледу спектакля.

«Арлекінада»—спектакль, у якім паўна сонца, святло, яркія фарбы і стыхія лірычнага камедыйнага і гратэсковага танца. Дарэмна шукаць у гэтым спалучэнні карнавальнага спектакля і арыгінальнага ажыццяўлення канонаў камедыі масак, у яго італьянскай першакрыніцы, ці французскай варыяцыі, хоць прыняты гэтай камедый знайшлі сваё паўнае ажыццяўленне і ў сучасных класіках, грмаках і дэкарацыях выдатнага мастака В. Халасевіча.

Німа патрэбы ўдзімаць схаластычнаны справы—ці закінаць камедыйнага масак вобраз «фартуны», што прыносіць, закаханым шчасце, казаная «судобная чалавек», якая з'яўляецца ў руках Арлекіна «судобнай дудкай».

Пельга, думачца нам, ад карнавальнага, ілюзійнага спектакля вымагаць строгай і дакладнай фэбульнай пабудовы і сюжэтнай абгрунтаванасці ўсёх групавых і месальных танцаў. Справа тут не ў гэтым.

Без у «Арлекінада» В. Вайнонена даволі шмат рыс, якія ствараюць яе права на існаванне на балеінай сцэне, як высокага твора харэаграфічнага мастацтва.

Аўтар новага сцэнарыя і пастаноўчыка балеа В. Вайнонен адлюстравіў адлібрта першага твора «Арлекінада» ў Расіі Марыуса Пейна. В. Вайнонен, кіруючы традыцыямі рускай і французскай балеінай класікі, па-новаму перавысобоае гэтыя традыцыі.

Выдатна асаблівасць балеінай рэжысуры Вайнонена не толькі ў шматых паставітых танцах, у насцянасі дэзі драматызма, а ў тым, што ён ствараў сітэатрычны спектакль, у якім гэтыя якасі арганічна спалучаюцца з «беспрычынасна скразной дэзі».

Вайнонен пасіўшы лірычнаы, камедыйнаы і гратэсковыя вобразы балеа пачуццямі і эмоцыянальнасцю. Шырока карыстаючыся маскамі, захоўваючы маляўнічыя, багатыя фарбаў ён, аднак, пазбывае схематызма.

Рэжысура Вайнонена граічна музыкальна, яго танцы, гарманічныя на лініі і безлікарныя па рытму, аргічна вынікаюць з музыкі Дрыго, яе прэзрыстай мелодычнасці, прыемнай для слуха і зручнай для танцаў. Паучыцельны і мастацкі такт — прыава добрага густа балеімайстра. Таму пантаміма і мімічныя элементы спектакля не становяцца надкукульнымі, а ўваходзяць у спектакль аргічна.

Вайнонен — чалавек свежай творчай думкі, балеімайстар з высокай культурай. Гэта відаць з дасціпнай кампазіцыі ўсяго спектакля, графічнасці яго мізансцэны, яркіх і дынамічных групавых і сольных танцаў. Асноўнымі персанажы спектакля — Арлекін, Каламбіна, П'ерэ, П'ерэта — класічны.

Балібіль, якім адкрываецца карнаваль «Арлекінада», радуе зрок плаўнасцю і гарманічнасцю ліній, палане і васьве вабінць рамантычнай святонасцю і лёгкасцю рухаў. Іспанскі і негрыянскі танцы запліваюць не экзотыкай, а чыстай рысунка і тэмпераментам, танец амураў — чароўнасцю, а буфонь—разумным гратэскам.

Скульптурная выразнасць мізансцэны, дакладны рысункі вобразуў і групавых танцаў не толькі не абмяжоўваюць, а наадварот, ствараюць шырокія магчымасці для наххення і разгортвання фантазіі салістаў.

На тэатры існуюць рэжысёрскія, якія сваёй індывідуальнасцю стрымліваюць ініцыятыву актара, робячы яго аўтаматычным

Яшчэ раз аб „Севільскім цырульніку“

Газета «Літаратура і Мастацтва» ў нумары ад 22 красавіка г. г. змясціла рэцэнзію А. Есакова на спектакль «Севільскі цырульнік» Расіі ў Беларускай Дзяржаўнай тэатры оперы і балеа. У сваім артыкуле А. Есакоў дэ адмоўна ацаніў рабоце рэжысёра. Мне здаецца, што такая ацанка не адпавядае справяднасці і гэтым самым не дае мажлівасці шырокаму коду чытачоў газеты правільна зразумець і адціць вялікую і цікавую работу кіраўнікоў і выканаўцаў гэтага спектакля.

Некалькі слоў аб рэцэнзіі Т. Есакова. Рэцэнзент піша: «Што-ж да ваякальных вобразуў спектакля, дык яны ў пастаноўным ўдзялі і сьведчаць аб пэўных дасціпных артыстаў». І далей ён піша: «Аднак, на вялікі жаль, існуе разыходжанне паміж пастаноўчыкамі і выканаўцамі». Але тут-жа Т. Есакоў сабе абавягае. Ніжэй у сваім-жа артыкуле ён дэ становіць ацанку не столькі ваякальным вобразу, колькі сцэнажаму, г. зн. ён лічыць, што сцэнажына работа актараў стаіць на высокім мастацкім узроўні».

Аднак, кожнаму павінна быць ясна, што ў гэтым перад усім заслуга рэжысёра, бо рэжысёрская трактоўка маюць значэнне ў раскрыцці задум і ідэй оперы шляхам стварэння праўдлівага вобразу.

Опера «Севільскі цырульнік» не ўпершыню ставіцца ў Мінску. Мы яе слухалі і да Вялікай Айчыннай вайны. Але сёння, калі савецкі народ прайшў вядомае, больш высокія патрабаванні да мастацтва, тэатральнай культуры і павоноваму чытае шэдэўры заходне-еўрапейскай опернай класікі, перад удзімлянікам спектакля і ўсім калектывам стаяла аднавая задача—быць на вышыні тых новых эстэтычных запасаў, якія складаліся і жыліць цяпер у нашай краіне. Трэба з усёй сур'езнасцю павышаць калектыв і ўсёх удзельнікаў спектакля, што з гэтай задачай яны справіліся дакладна. Плённасць усёй работы, як і папярэдняй, адначу глядач, які вельмі жыць і з вялікай цікавасцю прышў гэты спектакль.

Дасціпны і цікавы сюжэт камедыі вялікага французскага драматурга Бамарэ і бліскава прэзаста-ясная і перакаваўча музыка Расіі, якая адпавядае тонзішым адценням зместу і сцэнічным палажэнням камедыі, а таксама жыццерадачнасці, якая б'е праз край, і здарова юмар оперы знайшлі вартых выканаўцаў у асобе А. Арсенкі (Фігарэ), І. Балюціна (граф), Д. Кроз (Разіна), У. Таланкіна (дон-Базіль), А. Бялова (дон-Бартале), а таксама сур'езнага і удумлівага рэжысёра У. Шахрая і энергічнага і патрабавальнага дырэктара М. Шнійдэрмана.

Вядома, няма пастаноўкі без недахопаў. Недахопы ёсць і ў гэтым спектаклі, там больш, што сюжэт і музыка оперы ставіць перад выканаўцамі і рэжысёрам вялікія цяжкасці. На мой погляд, опера павінна ў цэлым ісці з большым дынамічным і сцэнажым, як гэта належыць камедыі. Бо камедыя — жанр грмач і востры, жыць і дзейсны. Адсюль і Фігарэ, які з'яўляецца ў музычна-драматургічным дачыненні энергічным і дынамічным, павінен ісці больш жава і імкліва. Ансамбл, што адгрывае вялікую ролю і служыць вузламі інтрыгі, ў музычным адносінах у спектаклі зроблены добра, але і ў іх хацелася б большай зладжанасці, злітнасці і той прывабнасці, ваякальнай тонкасці, якая так характэрна для ансамбляў Расіі. Акрамя таго, у асобных карцінах не даходзіцца да глядача ўся чароўнасць юмару і тонкай сатыры (сцэна з'яўляецца ў фінале П' акта). Разам з тым, у спектаклі ёсць рад цікавых і падчас забавных і дасціпных сітуацый, які сёння навування, дэе малады граф, пераапрунуўшыся ў манаша, дае сваёй каханцы Разіне лекцыю па музыцы, але сцэна з кветкамі, якая выклікае вясёлы смех у глядача. Нарэшце, фінал П' акта, які заклучае дэю оперы, са сваімі камбінацыямі ашуканства і смеху, што тонка раскрываюць усю заблытаную інтрыгу оперы, зроблен перакаваўча і ўмела. Негледзячы на цяжкасці пастаноўкі, рэжысёр Шахрай здолеў стварыць яскравы перакаваўчы і прасцінуты адным імяным дынамізм вяселасці і жыццерадачнасці, спектакль. У рабоце над операй павысіўся ўзровень выкананай культуры як творчага калектыва, так і ў асаблівасці яго вядучых удзельнікаў (А. Арсенка, Д. Кроз, І. Балюцін, У. Таланкін і А. Бялоў).

Па-новаму ў гэтым спектаклі раскрыўся талант У. Таланкіна (дон-Базіль). Мы ўпершыню ўбачылі тут своеаблівае творчую работу актара над вобразам. Хто такі дон-Базіль? Гэта — інтрыган, ханжа, хітры на грошы, і палкізнік. Ён не саромецца пад заслонку манішнай сутаны павіцца на самыя нізкія аферы, толькі-б атрымаць грошы. Імяна такога адмоўнага «героя» стварае Таланкін. Сваю цэнтральную арыю «Паклёт» Таланкін выконвае з поўным веданнем асаблівасцей ваякальнага стыхія італьянскай оперы-буф. У выкананні арыі «Паклёт» ёсць нешта, што нагадвае сучаснае выкананне Таланкіна вядомай арыі Уберто з оперы «Служанкі-пані» Пэргалеці. Як там, так і ў «Севільскай» мы адчуваем вельмі тэатральна адмоўную трактоўку ваякальнай партыі.

Доктар дон-Бартале, стары пурлісён, скупец і дзівак, пажадаўшы жаніцца на сваёй выхаванцы Разіне, становіцца, як і дон-Базіль, аб'ектам вострай і злой сатыры з боку камізатара. Вобраз дон-Бартале вельмі складаны, і выкананне гэтай партыі ўяўляе вялікія цяжкасці нават для вельмі вопытнага актара. Вядоў, які выконвае гэтую ролю, праводзіць яе на высокім актёрскім узроўні. Ён валодае добрымі ваякальнымі і сцэнічнымі данымі і, не ўпадваючы ў прамзруную крайнасць закаханства і ўсім ушуканнага старога, з годнасцю выдэ сваю партыю. Вобраз доктара дон-Бартале тэатральны, і яго музыкальная партыя непарушліва звязана з мімікай, з жэстам і партываў ад актара штохвіналінай сцэнічнай знаходлівасці. У карціне з кветкамі, у сцэне навування і ў другіх вядоў знаходзіць рад цікавых выходак.

Самы пэлы і лірычны вобраз оперы — гэта Разіна — выхаванка старога доктара дон-Бартале. Разіна не прастадушная сціпла дзівунка, як яна, напрыклад, падава ў аднайменнай оперы Паньвела, а какетліва і жыццерадачна, якая ўмее настаяць і дамагаць свайго. Разіна закахана, і гэта ідэе яе вобразу адценне лютуеннасці. Гэтыя якасі Разіны — задорнасць, упартасць, лютуеннасць і гітрасць паказваюць на тое, што яна прастая наступіцца Сярпіна—мудройнага вобразу з оперы «Служанкі-пані» Пэргалеці.

Л. Алжсеева стварае незабыты вобраз Разіны. У яе ігры мы бачым перш за ўсё вядурую культуру, прадуманасць і глыбокае тлумачэнне партыі. Яна цудоўна даносіць да слухача ўсю чароўнасць і прыгожасць вобразу.

Артыстка закахале слухача сваім выдатным голасам, вельмінай эмоцыянальнасцю. Цэнтральная арыя Разіны ІІ акта гучыць у яе выключна лёгка і прыстэра, усё пасажы напісаны чотка і безлікарна. Выкананне партыі ў Алжсеевай выдатнае па мастацкай закончанасці і па стылю.

Вобраз Разіны ў асобе Д. Кроз, таксама атрымаў выдатную выканаву.

Ужо ў першым акце, пазытуючы дон-Бартале за запіскай, якую граф паслаў ххххххх. Разіна ідзе на гітрасць і сцявольнасць з алекуюм. У ІІ акце дэе дэушчы раскрываюцца ўсе бамі характары Фігарэ. Кроз паланіць глядача сваёй ігрю. У складанейшай кананіне яна княнецца ў паслужманасці і пакарлівае доктара, але гэта не перашкаджае ёй напісаць запіску графу аб каханні, што палкам выдэ яе пачуцці і намеры. Сваю партыю Д. Кроз праводзіць роўна і ўдумліва. Усе дэталі сваіх цяжкіх ваякальных нумароў яна здолела ўсваіць і адчуць і, калі артыстка не заўдэды адцягнэ яскравасці і прэзрыстасці каларатуры Расіі, дык у цэлым партыя вельмі прадумана, як сцэнічна, так і музыкальна. Неаразумна толькі чау ў сцэне навування Разіна п'е ўстаўную арыю Даніціці. Даніціці яшчэ не пісаў, калі опера Расіні ўжо была створана. Таму лепш узяць для ўстаўнага нумару арыю больш ранніх італьянскіх камізатару. Гістарычна гэта будзе больш праўдліва.

Граф Альмавіва, які і Разіна, прастаўле групу лірычных персанажаў. Арт. І. Балюцін, які выконвае ролю графа, здолеў ажываць і перакаваўчы, з першага свайго выхаду і да апошняга дэуза з Разінай, правесці складаную партыю. І. Балюцін адносіцца да ліку нашых лепшых выканаўцаў. Ён свабодна і неспрымальна трымае сабе на сцэне, і гэтыя якасі дазваляюць Балюціну з аднолькавай сілай і ўменнем павуліцца на сцэне то ў выглядзе цыганка афіцэра, то ў выглядзе жылківагата наступніка спеваў (злая сатыра на вельмі распаўсюджаным у Італіі тым мастра), то, нарэшце, у выглядзе прыгата выкладальніка свайго закаханна.

Цэнтральна фігурай оперы несумнісна з'яўляецца цырульнік Фігарэ—хітры махляр, жыць, кемлівы, прытны, які ведае цану грошам, умее для свайго выгады скарыстаць любы падыходзячы сітуацыі. Ён — майстра на ўсе магчымыя вымыслы і ўчынкі. Выканаўцаў ролю Фігарэ А. Арсенка—на ўсё адносінах цудоўны актэр і на яго долю выпадае больш за ўсё воплескаў. Шумны поспех, якім карыстаецца Фігарэ-Арсенка, зусім апраўданы і заслужаны. Партыя Фігарэ з'яўляецца цяжкім эканамам для кожнага выканаўцы. Арсенка з гонарам выходзіць з складанай дэлібраты сітуацыі і ўвасільвае самае характэрнае, выразнае ў вобразе Фігарэ, праводзіць усю партыю на вялікай мастацкай вышыні.

Партрэт народнай артысткі БССР З. Васільевай.

Мастак І. Ахрэмчык.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, Рэвалюцыйная вул. № 3.

За № 1283.

Друкарня «Чырвоны Друкар», Рэвалюцыйная, 12.